

Gemaakt door het redactieteam:
*Resilient Rotterdam & Impact en Nazorg & Vital
Cities & Citizens (EUR)*

#09

KENNIS & INSPIRATIE

26 november 2020

Gemeente Rotterdam

Beste lezers, De Amerikaanse presidentsverkiezingen liggen achter ons en de schokken dreunen nog na. Inmiddels heeft president Trump aangegeven dat hij de regering zal overdragen aan inkomend president Biden. Ook Nederland staan verkiezingen te wachten en wel in maart 2021. De voorbereidingen daarvoor zijn gaande en dat het anders dan anders zal zijn, is wel duidelijk. Ook in het stemproces heeft corona zijn intrede gedaan en dat heeft veel consequenties voor de verkiezingsorganisaties in Nederland die samen met BZK alle voorbereidingen uitwerken. Dat de situatie in maart nog niet genormaliseerd is, is wel duidelijk, ondanks alle positieve berichten over vaccins en testen. Of de invloed van corona nog verder reikt in het democratisch proces kunnen we pas goed zien ruim nadat de uitslagen bekend zijn, in principe op 22 maart 2021.

In deze editie lees je over de volgende onderwerpen:

- In aanloop naar de lokale verkiezingen hebben we een aantal wetenschappers naar hun visie op democratie in crisistijd gevraagd. *Filosoof Gijs van Oenen en politicoloog Andre Krouwel* komen in een dubbelinterview aan het woord.
- Dat de coronacrisis niet alleen een tranendal is, laten de maatschappelijke coalities zien die zijn gesmeed in de aanvang van de crisis. *Beitske Boonstra en Sophie Claessens* laten hun licht hierover schijnen. De crisis daagt ons ook uit om (nog meer dan we gewend zijn) laagdrempelig en outreachend te werken.
- In Malmö worden samen met jongeren campagnes opgezet. In Warsaw gaat de gemeente met horecaondernemers en experts via Living-labs creatieve oplossingen bedenken. Zweden zet 'digitale doeners' in om op een laagdrempelige manier burgers te helpen in deze digitale tijd. Dicht bij en vooral ook met de burgers is het adagium.
- Een oproep vanuit het Nederlands Jeugdinstituut: jongeren verdienen vooral aandacht, om te voorkomen dat ze 'het kind van de rekening worden'. Dit schrijven prominente wetenschappers aan het Outbreak Management Team. Het advies van onder andere de hoogleraren Diederik Gommers (Intensive Care geneeskunde), Arne Popma (kinder- en jeugdpsychiatrie) en Micha de Winter (maatschappelijke opvoedingsvraagstukken) is om in de routekaart 'Coronamaatregelen per risiconiveau' een versoepeling van maatregelen specifiek voor jongeren en jongvolwassenen op te nemen en vooral ook aan te geven wat jongeren (binnen de regels) wel kunnen doen.

Laten we daar gehoor aan geven. Veel leesplezier!

Internationale voorbeelden

Malmö voert campagne "vrij van geweld"

Als onderdeel van haar pandemische reactie heeft Malmö een aantal maatregelen genomen om de stad geweldvrij te maken. Zo zijn er een 24-uurs hulplijn en adviescentra opgezet. Ook is er een campagne gericht op jongeren tussen de 13 en 21 die te maken hebben met geweld op Snapchat en sociale media. Verder loopt er een campagne via Facebook en bushokjes die zich richt op daders in plaats van op slachtoffers. In de campagne worden daders opgeroepen om hulp te zoeken om hun gedrag te veranderen. [Lees hier meer](#)

Warsaw: living labs om de horecasector te helpen met oplossingen

De stad Warschau gebruikt het Living Lab-concept om samen oplossingen te creëren voor de gastronomiesector. De lokale overheid nodigt verschillende experts uit om samen oplossingen te vinden voor restaurants en bars, die zwaar getroffen zijn door de coronapandemie. Die experts zijn onder andere ondernemers, journalisten en de ambtenaren van verschillende afdelingen. In een pilotproject willen ze de beste co-creatiemethode op gemeentelijk niveau implementeren waarmee ze de gastronomische gaan ondersteunen. De definitieve oplossing zal in september klaar zijn. [Lees hier meer](#)

Kungsbacka: digitale doener helpt je om sociaal in contact te blijven.

De Zweedse stad Kungsbacka wil alle burgers in staat stellen digitale hulpmiddelen te gebruiken voor sociale contacten tijdens de coronapandemie. Daarom heeft de stad een ondersteunende dienst opgezet: mensen kunnen een 'digitale doener' boeken om hen thuis te helpen om een videogesprek te voeren, een e-book te downloaden of een liveconcert of digitale museumtour te streamen. De service is beschikbaar voor mensen van 70 jaar en ouder en anderen die tot een risicogroep behoren en moeite hebben met het gebruik van online middelen. Ze kunnen ook een tablet lenen van de digitale doeners. Een 'outreachprogramma' van de gemeente en een seniorennetwerk geven informatie over het aanbod. [Lees hier meer](#)

Izmir: betaal de waterrekening van je burens

Mensen in Izmir die hun waterrekening niet kunnen betalen vanwege economische problemen door de coronacrisis, kunnen hulp krijgen van anderen die er anoniem voor betalen. Het idee is afgeleid van een Turkse traditie: 'askida fatura'. Dit betekent 'geschorste rekening'. Deze traditie is gebruikelijk in bakkerijen: een klant koopt 1 brood, maar betaalt er 2, zodat iemand in nood later kan komen eten. Nu wordt dit principe gehanteerd voor waterrekeningen, via 'BizIzmir': het digitale platform voor gemeentelijke diensten. [Lees hier meer](#)

Analysegesprek: Dr.ir. Beitske Boonstra en Sophie Claessens

Door: Marco Bik, Naomi Sonneveld en Chanice Swedo 17 november

Beitske Boonstra en Sophie Claessens MSc onderzoeken maatschappelijke coalities in tijden van covid. Tijdens de eerste coronafase (juli-augustus) lag de nadruk van het onderzoek op de aard en omvang van initiatieven. Nu richt het onderzoek zich vooral op de duurzaamheid van initiatieven en maatschappelijke coalities (zijn ze afgerond, lopen ze door of zijn ze permanent) en maatschappelijke coalities. Welke condities bepalen deze duurzaamheid en wat is de rol van de gemeente?

'In dit onderzoek ligt de focus op maatschappelijke initiatieven en coalities die tijdens de crisis actief waren. We hebben die initiatieven verzameld via Veerkracht010 en RotterdamZetDoor.nl gebruikt. Een van de criteria was dat in een initiatief partijen die al bestonden met elkaar gingen samenwerken en dus coalities vormden. Bijvoorbeeld een groep sociale ondernemers en welzijnsorganisaties die samenwerken met lokale ondernemers en fondsen. Het begrip solidariteit vormde een belangrijk startpunt voor de initiatieven; er moest dus een match zijn tussen hulpvraag en hulpaanbod.'

In tijden van crisis ontstaan er veel maatschappelijke coalities die de handen uit de mouwen steken.

'Je ziet het vaker in tijden van crisis: voordat de formele organisaties zich hebben aangepast aan de nieuwe realiteit, springt de *civil society* in het gat om de eerste hulp te bieden. Het gebeurde tijdens de vluchtelingencrisis, bij overstromingen en ook in de eerste fase van de coronacrisis. Waar de gemeente zich nog moest aanpassen aan de nieuwe situatie, gingen veel Rotterdamse initiatiefnemers snel aan de slag. Waardevol en belangrijk dat dit in de stad gebeurt.'

In tijden van crisis bereiken de maatschappelijke coalities doelgroepen die de gemeente gewoonlijk niet in beeld heeft.

'We hebben meerdere initiatiefnemers horen zeggen dat door deze crisis de armoede en de problematiek in de stad heel erg in beeld kwam. Zij zagen dat veel mensen tussen wal en schip vallen, bijvoorbeeld omdat zij bij formele instanties niet voldoen aan bepaalde eisen of omdat zij niet in een formeel traject terecht willen komen. Maatschappelijke coalities helpen mensen die bijvoorbeeld nog maar kort zonder geld zitten en bij de voedselbank komen, vanwege de lange aanvraagtrajecten. Deze doelgroep heeft een informeler karakter. Het zijn vaak mensen die net het hoofd boven water kunnen houden, financieel en mentaal. Maar in tijden van crisis valt deze groep als het ware over de rand. Formele instanties missen hen, omdat deze mensen niet in beeld waren. De maatschappelijke coalities hebben hier dus een belangrijke rol, omdat zij door hun initiatief juist wel zicht krijgen op deze groep.'

Uit de analyse bleek dat de helft van de maatschappelijke initiatiefnemers een grotere doelgroep aanboorde dan ze van tevoren voor ogen hadden.

'De vraag naar hulp blijkt veel groter te zijn dan de initiatiefnemers van tevoren bedacht hadden. Initiatiefnemers hebben te maken met een grote druk en er komt een enorme organisatie bij kijken. Zo had een initiatief dat voedsel kookte en verspreidde in de wijk ineens een groeiende afzet van zo'n 400 maaltijden per week. De behoefte aan voedsel werd steeds groter. Ook hebben we met initiatiefnemers gesproken die voedselpakketten rondbrachten. Zij stuitten op situaties die veel schrijnender waren dan ze van tevoren hadden kunnen bedenken. Er waren bijvoorbeeld kinderen die de voedselpakketten in ontvangst namen en zeiden: "Oh, eindelijk hebben we weer eten.'"

Waar hebben maatschappelijke coalities behoefte aan?

Persoonlijke contacten en korte (informele) lijntjes met de gemeente

'Het directe contact tussen ambtenaren en initiatiefnemers is erg belangrijk. Sommige initiatieven hadden vanuit hun organisatie/stichting al formele lijnen binnen de gemeente, bijvoorbeeld met de afdeling Onderwijs of Maatschappelijke Ontwikkeling. Daar konden ze meteen handig gebruik van maken. De hulp verloopt dan veel soepeler en efficiënter. Een aanspreekpunt met naam en telefoonnummers zou ontzettend gewaardeerd worden. Het gaat erom dat je elkaar snel kunt vinden, iemand met de voornaam kunt aanspreken. Er is in een crisis geen tijd voor een hele ambtelijke molen.'

Dat ambtenaren voelsprietten in de wijk hebben. Die zijn belangrijk voor goede afwegingen

'Goede netwerken in de wijk hebben en de dynamiek van de wijken kennen. Dat is een voorwaarde voor ambtenaren. Alleen daarmee kunnen zij goede afwegingen maken richting maatschappelijke initiatiefnemers. Wanneer je bijvoorbeeld als ambtenaar een telefoontje krijgt van een initiatiefnemer en de wijk waarin ze actief zijn nog niet kent, mis je veel belangrijke informatie. En als je aan de hand een soort checklist moet bepalen of het initiatief wel of niet geholpen kan worden, dan is het lastig om te begrijpen wat voor impact of potentie dat initiatief zal hebben. Misschien spreekt het initiatief bijvoorbeeld weinig mensen aan, maar zijn dat net de mensen die de gemeente zo moeilijk weet te bereiken. Dan heeft zo'n activiteit juist veel waarde. Hiervoor heb je dus goede voelsprietten in de samenleving nodig.'

De vraag die de gemeente aan het denken moet zetten ...

'Veel initiatieven willen graag doorgaan, maar hebben in hun opstartfase maar 1 keer ondersteuning gekregen. Voor deze initiatieven is het een hele zoektocht naar een duurzamer model. De vraag naar hulp neemt toe, maar de middelen (en tijd, energie) om die hulp te bieden nemen af. Hoe kun je deze initiatieven helpen hun activiteiten, die de formelere hulp van sociale instanties en welzijnsorganisaties goed aanvullen, duurzaam voort te zetten? Wat kun je bijvoorbeeld als gemeente doen rondom: vroegsignalering, laagdrempeligheid, informaliteit?'

Disclaimer: Het onderzoek heeft niet alle maatschappelijke initiatieven in beeld. In dit onderzoek kwamen 75 initiatieven voorbij. 15 zijn er geselecteerd voor diepgaander onderzoek via interviews. De initiatieven waren gericht op voedselvoorziening, thuisonderwijs, digitale hulpmiddelen in verpleeghuizen, maatjesprojecten (van boodschappen tot klusjes in het huis), culturele initiatieven (vermaak en culturele activiteiten online en op straat) en ondersteuning van sociale ondernemers.

***Beitske en Sophie organiseren op 9 december een workshop over de samenwerking tussen de gemeente en de maatschappelijke coalities met initiatieven. Wil je hier graag over meedenken? Stuur dan een mail naar Naomi Sonneveld:
n.sonneveld@rotterdam.nl***

Uitgelicht

EU annual regional and local Barometer

Het Europese Comité van de Regio's heeft in oktober een analyse uitgebracht die de impact van corona in steden en regio's in kaart brengt, onder de titel 'EU annual regional and local barometer'.

Hieruit blijkt dat de belangrijkste sociale, politieke en juridische uitdaging waarmee de EU-lidstaten worden geconfronteerd, hun vermogen om effectief op deze crisis te reageren is, terwijl ze ervoor zorgen dat hun maatregelen op de lange termijn niet Europa's fundamentele waarden van democratie, de rechtsstaat en het menselijk leven ondermijnen.

Lees [hier](#) het gehele rapport.

EU annual regional and local
barometer
Full Report

Uitgelicht: vertrouwen in de lokale overheid

Namens het Comité van de Regio's (CvdR) heeft Kantar Belgium SA tussen 3 en 17 september 2020 een onderzoek uitgevoerd naar de mening van EU-burgers over de coronaviruscrisis en de rol van regionale en lokale autoriteiten. Nationale vertegenwoordigende panels in de EU27 bevatten reacties van meer dan 26.000 burgers tussen 15 en 64. Die burgers werd online gevraagd naar het vertrouwen in de verschillende bestuursniveaus, naar het vertrouwen in hun vermogen om de economische en sociale gevolgen van de pandemie aan te pakken, en - meer in het algemeen - naar hun opvattingen over de vraag of en op welk EU-beleid regionale en lokale bestuursniveaus meer invloed zouden moeten hebben. We vatten de resultaten samen:

- ▶ **Meer Europeanen hebben vertrouwen in regionale en lokale autoriteiten (52%) dan in de EU (47%) en hun nationale regering (43%).**
- ▶ **Ook hebben Europeanen meer vertrouwen in regionale of lokale autoriteiten (48%) dan in de EU (45%) en nationale regeringen (44%) als het gaat om de juiste maatregelen nemen om de economische en sociale gevolgen van het coronavirus te overwinnen, nu en in de toekomst.**

- ▶ **Er doet zich een duidelijk geografisch patroon voor: het vertrouwen in de regionale en lokale autoriteiten is groter in de noordelijke en westelijke EU-landen ten opzichte van de oostelijke lidstaten. Dit patroon is vergelijkbaar voor de nationale regeringen, maar niet voor de EU.**
- ▶ **Ongeveer twee derde van de Europeanen vindt dat regionale en lokale autoriteiten onvoldoende invloed hebben op de besluiten op het niveau van de Europese Unie.**
- ▶ **Europeanen zouden graag zien dat hun regionale en lokale autoriteiten meer invloed hebben op de besluiten op EU-niveau; de meest genoemde beleidsmaatregelen waar ze meer invloed op zouden moeten krijgen zijn gezondheid (45%), werkgelegenheid en sociale zaken (43%) en onderwijs, opleiding en cultuur (40%).**
- ▶ **Een duidelijke meerderheid van de Europeanen in alle lidstaten (58%) denkt dat meer invloed van regionale en lokale autoriteiten een positief effect zou hebben op het vermogen van de EU om problemen op te lossen.**

Gijs van Oenen

Dr. Gijs van Oenen

Gijs van Oenen is universitair hoofddoent aan de Erasmus School of Philosophy. Daar houdt hij zich bezig met politieke en sociale filosofie, rechtsfilosofie en filosofie van mens en cultuur. Hij richt zich vooral op: politieke theorie en haar geschiedenis, rechtstssstaat, democratie, gedogen, architectuur, publieke ruimte en kunst. Recent schreef hij een stuk voor de NRC over de opvatting van de overheid en burgerlijke ongehoorzaamheid.

Dr. André Krouwel

André Krouwel is docent politicologie en communicatie aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij is oprichter en mede-eigenaar van Kieskompas. Krouwels onderzoek richt zich op politieke partijen, verkiezingen, stemgedrag, publieke opinie, populisme, euroscepticisme en extremisme. Momenteel onderzoekt Krouwel vooral samenzweringstheorieën en economische precariteit en relatieve deprivatie.

André Krouwel

In gesprek met: Gijs van Oenen en André Krouwel

Door: Nanne Boonstra, Naomi Sonneveld en Chanice Swedo, 18 november

De landelijke verkiezingen staan voor de deur en het jaar daarop volgen de lokale verkiezingen. Welke gevolgen kan de covid-19-crisis hebben voor de ontwikkeling van de democratie, ons stemgedrag en het populistisch stemgeluid? We gaan in gesprek met dr. Gijs van Oenen en dr. André Krouwel om te reflecteren op deze ontwikkelingen en de mogelijke consequenties voor de verkiezingstijd.

De geëmancipeerde burger

Nanne: Gijs, je boek uit 2018, *Overspannen democratie*, krijgt dat een nieuw hoofdstuk nu we in de pandemie zitten?

Gijs: 'Dat nieuwe hoofdstuk is er al: in de vorm van mijn laatste artikel in de NRC: ["Helemaal klaar met corona én de overheid"](#). Daarin beschrijf ik onder andere verschillende fases rondom burgerlijke ongehoorzaamheid. Inmiddels kun je zeggen dat we zijn aangekomen bij een derde fase van burgerschapsontwikkeling: een soort burgerlijke ongehoorzaamheid 3.0. Waarbij het mij opvalt dat een groep mensen eigenlijk klaar is met het overheidsgezag. Mensen zijn zo erg geëmancipeerd dat ze het overheidsgezag helemaal niet meer zo waarderen. Geluiden als "hoezo weet het RIVM het beter dan ik?" hoor je nu steeds vaker.

Het algemene idee over emancipatie is dat mensen zelfstandig en zelfredzaam zijn en een eigen mening hebben. Dat is ook het algemene idee waar Rutte op aankoerst. Hij ziet graag burgers die zelf nadenken en verantwoordelijkheid nemen door de maatregelen te begrijpen en na te leven. Maar dan blijkt in de praktijk dat die geëmancipeerde burger die maatregelen zeker niet altijd naleeft. Ik denk dat het liberalisme waar Rutte naar streeft geen oplossing biedt, want dat zet mensen juist aan tot nog eigenwijzer gedrag. Mijn these is dat we erin zijn geslaagd om burgers te creëren die zelf kunnen nadenken en verantwoordelijkheid kunnen nemen. Maar ze kunnen zichzelf niet altijd herinneren aan hun eigen inzichten. Ik moet dan denken aan een fragment dat ik onlangs zag van van 3 meiden die werden gefilmd tijdens het shoppen. Ze waren zeker op de hoogte van de maatregelen en toch gingen ze daar laks mee om. Hun werd gevraagd wat zou helpen om zich wel aan de maatregelen te houden, waarop het antwoord was: "influencers". Ik vond dit een prachtig antwoord. Kennelijk weten mensen zelf wel goed wat ze zouden moeten doen, maar zijn ze niet altijd in staat om zichzelf daaraan te herinneren. Blijkbaar zijn daar anderen voor nodig zijn. Een soort influencer of coach. Die zegt niet je moet zus en je moet zo, maar die herinnert je aan iets wat je eigenlijk al wist. Om influencers als algemene formule aan te bevelen, gaat me overigens te ver, maar om meerdere groepen te bereiken is dit wel een manier.'

Reactie André: 'Als de burger geëmancipeerd is, maar toch niet doet wat de overheid hem oplegt, dan kun je stellen dat er minimaal 2 dingen aan de hand zijn. Of de burger is helemaal niet zo geëmancipeerd. Want veel burgers weten weinig over het beleid en de effecten ervan; er is veel valse en onjuiste informatie op het internet dat zich sneller verspreidt dan de waarheid. Of we zijn wel geëmancipeerd, maar dat is een ander soort emancipatie, een soort die burgers niet integreert in het politieke systeem. Het kan ook zijn dat het politieke systeem te gesloten is voor dit soort emancipatie; ook geëmancipeerde burgers hebben leiderschap nodig. Je kunt niet alles met zijn allen beslissen, alsof we in een Zwitsers kanton leven. De problemen en oplossingen zijn uitermate complex.'

Wat opvalt in mijn onderzoek naar samenzweringstheorieën, is dat mensen aan een enorme complexiteitsreductie doen, omdat ze niet van onzekerheid houden. Onzekerheid maakt dat bepaalde mensen geneigd zijn om simpele verklaringen te vinden voor de problemen die ze ervaren. In een bepaalde mate doet iedereen aan *pattern seeking*: verbanden leggen tussen gebeurtenissen, zodat die gebeurtenissen begrijpelijk worden. Zulke verbanden helpen mensen om met een zeer complexe leefwereld om te gaan. Wanneer mensen niet voldoende van het systeem weten en andere vaardigheden missen om het complexe systeem te snappen, dan gaan zij zelf (vaak niet-bestaande) verbanden leggen die een verklaring bieden. Dit moet je in de context van een giftige mix van populisme en samenzweringsgeloof zien. Een donkere coalitie van samenzweringsgelovigen, anti-vaccinatie propagandisten, G5-wantrouwers, radicaal-rechtse activisten, antisemieten, klimaat-ontkenners en anti-globalisten verspreidt onjuiste informatie, vooral online. Deze coalitie ondermijnt het vertrouwen in de wetenschap en democratische instituties. Dat was lange tijd een klein en marginaal extremistisch groepje, maar nu verspreidt dat 'desinformatie-virus' zich snel. Daarmee wordt het traditionele gezag van politieke leiders, experts en wetenschappers ondermijnd.'

Reactie Gijs: 'Gezag is hier een interessant punt. Omdat mensen nu zo geëmancipeerd zijn, is er eigenlijk geen extern gezag meer dat ze kunnen volgen. Daarom is er denk ik een groeiende behoefte aan populistische figuren. Verder wil ik reageren op de kwestie van informatie en onzekerheid. Er gebeuren nu zo veel ingewikkelde dingen; mensen snappen eigenlijk niet meer waar en hoe er wordt bestuurd en dan is als het ware de reactie: "Ja, maar ergens moet er toch iemand zijn die wel de touwtjes in handen heeft?" Die reactie zie je terug bij de aanhangers van populisten en bij de aanhangers van samenzweringstheorieën. Beide groepen zijn eigenlijk optimistisch in die zin dat ze geloven dat ergens toch effectief aan de touwtjes wordt getrokken, al is het maar door samenzweerdere. Die willen ze dan vervangen zien door een soort stoere leider, doorgaans een man, die aan diezelfde touwtjes trekt, maar dan op een andere manier, een niet-elitaire manier in hun ogen. Daar zit een verschil met samenzweringstheorieën. Daarbij zijn er volgens de aanhangers slechte, duistere figuren aan de macht, bijvoorbeeld satanisten, Rusland of globalisten.'

De kloof tussen de 'somerheres' en de 'anywheres'

André: 'Deze pandemie en economische crisis maken een interessant dilemma zichtbaar tussen aan de ene kant individuele en aan de andere kant collectieve belangen. Ineens komt dit dilemma ook politiek naar voren. En we weten dat er politiek iets interessants aan de hand is. Om dat te illustreren verwijs ik naar het idee van Goodhart. Die maakt een scheiding tussen de zogenaamde "anywheres" en de "somerheres". Deze groepen hebben fundamenteel verschillende waardesystemen die ook relevant zijn voor hun stemgedrag. Anywheres zijn mensen die individualistisch zijn, een hoge opleiding hebben, in urbane gebieden wonen en hun eigen status hebben verworven, omdat ze gestudeerd hebben. Deze groep heeft financieel en sociaal kapitaal opgebouwd waarmee zij zich overal op de wereld kunnen redden. Somerheres zijn mensen die geen erkende status hebben verworven. Zij ontleen hun status en identiteit juist heel erg aan hun directe omgeving. Deze groep is zogenaamd communautair; ze houden van kleine gemeenschappen, leunen op hun eigen community en in tijden van crisis vallen ze daar ook op terug. Hier zie je ook duidelijk dat het individualisme weer tegenover het collectivisme staat. Tussen de visies en belangen van de anywheres en de somerheres is een spanningsveld. Beiden groepen kijken anders naar de wereld. Wanneer je de groepen indeelt op basis van stemgedrag, dan stemmen de meeste anywheres op liberale en progressieve partijen, zoals D66, VVD, PvdA en Groenlinks. Terwijl je de somerheres vindt in partijen die recht doen aan oude tradities, gezin en verbondenheid, zoals de christelijke partijen, maar ook bij de populistische partijen die culturele bescherming zeggen te bieden. Somerheres voelen zich minder thuis in onze samenleving, want zij ervaren dat de anywheres enorm het politieke discours en de culturele productie domineren. Daardoor voelen zij zich niet meer verbonden met het huidige politieke domein, omdat de ideeën die daar rondzingen vooral de anywheres ten goede komen. Een grote groep mensen voelt zich dus buitengesloten. Je ziet dit ook terug in de huidige Nederlandse context: een groeiende groep mensen heeft het gevoel dat de politiek hen verlaten heeft en ervaart een soort disconnectie met de plek waar de besluiten worden genomen. Zij keren zich tegen de anywheres en vinden dat die minder macht moeten krijgen. En dat vormt een voedingsbodem voor de "tegendemocratie". Tegelijkertijd heeft deze groep geen direct alternatief systeem voor governance op beleid waarop ze kunnen terugvallen. Je ziet dat deze mensen dan op "tegenpartijen" gaan stemmen, denk aan 50PLUS, Leefbaar Rotterdam en Forum voor Democratie.

We zien de theorie van Goodhart ook duidelijk terug in ons onderzoek naar economische precariteit en relatieve deprivatie. Sommigen voelen zich buitengesloten, omdat ze het economisch zwaar hebben en kwetsbaar zijn geworden. Tot zover past het beeld van Goodhart. Maar wij laten zien dat ook mensen die redelijk welvarend zijn een gevoel van kwetsbaarheid hebben en vinden dat de overheid niets voor hen doet. Dit zijn voornamelijk de oudere generaties die zichzelf tot de oorspronkelijke bevolking, *natives*, rekenen. Deze groep heeft te maken met een gevoel van statusverlies, niet per se inkomensverlies. Want waar ze vroeger wel status hadden met hun vakmanschap, is er nu veel minder waardering. Deze mensen voelen zich daardoor relatief gedeprimeerd en worden boos op de zittende macht in de samenleving. De top 1% is onbereikbaar ver weg en de "bodem" komt te dichtbij. Deze groep voelt zich enorm aangetrokken tot de tegenpartijen en populisten. In deze groep overheerst het gevoel dat opwaartse mobiliteit niet meer mogelijk is, dat hun belangen en problemen niet serieus worden genomen en dat ze vastzitten, omdat hun kinderen vanwege de hoge huizenprijzen in steden ook niet meer sociaal kunnen klimmen. Mijn gok is dat de covid-crisis dit gevoel gaat versterken. Waar de anywheres in de grote steden bezig zijn met "sterker uit de crisis komen", voelen de somewheres zich vaak helemaal vergeten.'

Nanne: 'Een nog groter versplinterd landschap, groeiende vruchtbaarheid voor tegenpartijen. Dat klinkt niet heel positief. Gijs, hoe kijk jij hier tegenaan?'

Gijs: 'Ik zie inderdaad wel typerende eigenschappen van de anywheres en somewheres terug als ik om me heen kijk. De anywheres die ik tegenkom op de universiteit zien de crisis ook als een kans, denk aan "zoomen professionaliseren". Zij grijpen zelfs zoiets als de coronacrisis aan om weer verder te kunnen professionaliseren en daarmee als het ware de eigen exclusieve status verder te bevestigen, terwijl de somewheres juist het verlies zien en daar niet van meeprofiteren. Je kunt zeggen dat de oude elite, partijen zoals de Partij van de Arbeid en de VVD, hun achterban (oorspronkelijke somewheres) hebben verraden. Die hadden namelijk beloofd dat de somewheres juist konden meedelen in de emancipatie, maar er is alleen maar meer ongelijkheid gekomen. Volgens de somewheres lijkt alleen een bepaalde groep, in dit geval de anywheres, de vruchten te hebben geplukt en zijn zij zelf achtergebleven.'

Gijs: 'Rotterdam is fascinerend. Naast misschien relatief goede populistische bestuurders hebben we ook de meest diverse stad van Nederland. Maar ik wil graag nog iets zeggen over het populisme. Je kunt namelijk onderscheid maken tussen "rechts-populisme" en "links-populisme". Rechts-populistische leiders komen vaak uit liberale, conservatieve kringen. In mijn laatste boek heb ik ook een poging gedaan om iets te zeggen over links-populisme. Wat mij is opgevallen is dat beide kampen fundamenteel van elkaar verschillen, maar ook in bepaalde opzichten op elkaar lijken. Rechts-populisme karakteriseert zich door vooral de zittende macht te ondermijnen en vooral "tegen" alles te zijn wat het huidige systeem in stand houdt. Dit komt voort uit het gevoel van verlies en achterstelling. Dat heb je ook een soort linkse variant. Die uit zich vooral in demonstraties. Dit heet tegenwoordig pre-figuratieve politiek, bijvoorbeeld Occupy. Deze groep zijn een soort anywheres die praktiseren wat ze preachen. Wat links en rechts gemeen hebben, is de politieke correctheid. Ze menen allebei recht te hebben op hun eigen vocabulaire, wat niet door anderen mag worden aangetast. Als je bij beide daar iets van zegt, word je als het ware ge-excommuniceerd. Uit eigen ervaring: je kunt bijvoorbeeld in de linkse kringen ongelooflijk als slecht worden weggezet als je minderheden op een onjuiste manier aanhaalt of net de verkeerde term gebruikt; alles moet bijvoorbeeld genderneutraal. Zo heeft de rechterkant ook weer een eigen manier van spreken, waar anderen niet aan mogen komen. Dit zie je bij de aanhang van Trump. En ik denk dat de rechterkant dat spel van politieke correctheid beter speelt; die doet dat met meer inzet en zet dat taalgebruik succesvoller in als kracht.'

Nanne: 'Hoe zullen die verschillen zich gaan uiten in de verkiezingstijd?'

Gijs: 'Wat ik zie en verwacht, is dat je een soort verharding krijgt in de patstelling van de twee groepen die tegenover elkaar staan. Als anywheres en somewheres, maar ook in termen van vocabulaire. En dat kan wel zorgwekkend zijn. Taal en stijl worden steeds belangrijker. Mensen willen aangesproken worden in de taal waarvan ze denken dat die bij hen hoort. En dat idee van influencers past daarbij, omdat die de taal spreken waar mensen zich weer in herkennen.'

Nanne: 'Heeft de politieke voorkeur van mensen ook invloed op of ze zich aan de coronamaatregelen houden?'

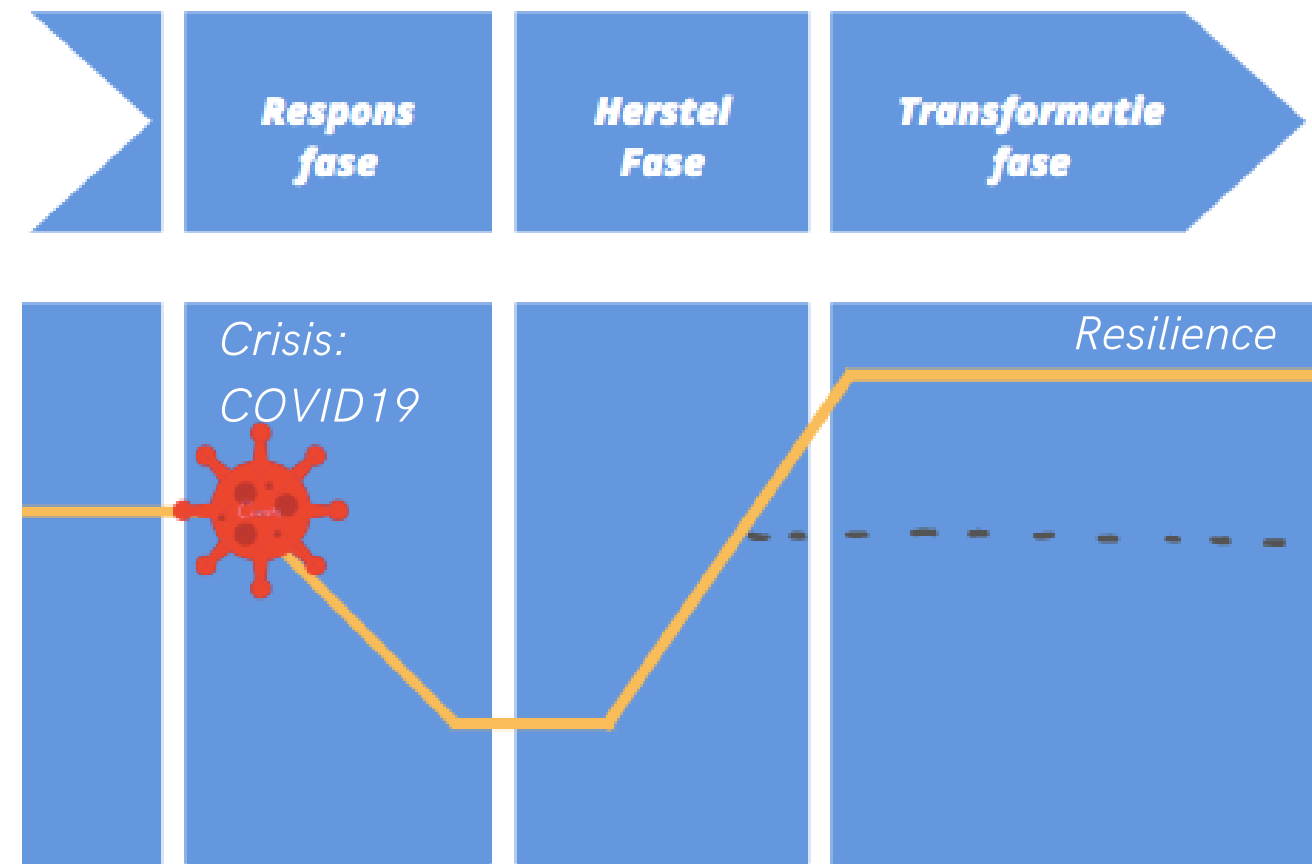
Gijs: 'Ik zou zeggen dat het eerder andersom is. Dat zie je in de Verenigde Staten: politieke voorkeur wordt daar gekoppeld aan coronamaatregelen. Daar is het al zo erg dat als je een masker draagt, je een democraat bent. Ik kan me voorstellen dat wij ook meer te maken krijgen met identiteitspolitiek, waarbij er een verharding van de groepen ontstaat die steeds meer tegenover elkaar komen te staan. Identiteitspolitiek wil zeggen dat mensen hun politieke voorkeuren sterk verbinden met culturele en etnische kenmerken en genderkenmerken die ze aan zichzelf en anderen toeschrijven. Voor hen moeten politieke uitspraken altijd zulke kenmerken "correct" weergeven en weerspiegelen. Deze mensen worden daarom steeds minder tolerant voor politieke analyses en stellingnamen die dat niet doen. Of dat niet correct genoeg doen, naar hun mening.'

Nanne: 'Heb je het dan ook over testen, vaccineren, anderhalve meter afstand houden?'

Gijs: 'Ja, kijk maar naar de anti-vaxxers. De nieuwe anti-vaxxers, dat wordt ook een politieke categorie. Zij komen in een nieuw soort politieke kring van wantrouwen. Ze voelen geen grip en weten niet welke machten er schuilgaan achter dat vaccin. Dat is een voedingsbodem voor allerlei theorieën. Hoe je dit soort wantrouwen moet bestrijden, is nu de grootste vraag, zeker omdat er rondom de coronavaccins inderdaad nog veel onduidelijkheid bestaat: ze zijn nieuw en ze zijn snel ontwikkeld.'

André: 'Wij doen momenteel ook onderzoek naar *compliance*. Wij onderzochten wie zich het meest en het minst aan de coronamaatregelen houden. Daarbij keken we naar economische omstandigheden en psychologische en politieke oriëntatie. Vooral de politieke oriëntatie van mensen blijkt relevant voor het gedrag ten aanzien van de pandemie. Natuurlijk houden ouderen zich – uit angst – beter aan de voorschriften dan jongeren die vaak denken dat ze onkwetsbaar zijn. Vrouwen – het verstandigste deel van de bevolking – volgen de richtlijnen beter dan mannen, maar de echte verschillen komen voort uit hoe mensen politiek de wereld inkijken. Mensen met een rechtse politieke oriëntatie houden zich minder aan de regels dan mensen die zichzelf in het politieke midden of op de linkerflank plaatsen. Vooral kiezers van Forum voor Democratie, 50PLUS, DENK en Partij voor de Dieren hebben de neiging de voorschriften in de wind te slaan. Opvallend is dat PVV-kiezers zich veel beter aan de regels houden dan FvD-kiezers, maar PVV'ers denken tegelijkertijd dat het allemaal weinig effectief zal zijn. De FvD-achterban houdt zich minder aan de regels, omdat zij bezorgd zijn over de economische schade van lockdowns. Ze denken dat de overheidsmaatregelen slecht werken en contraproductief zijn. Maar je ziet ook tegenstrijdige effecten als we de economische positie analyseren: mensen die economisch precair zijn, houden zich goed aan de regels. Zij lopen immers het meeste gevaar in hun beroep en verliezen het meest aan inkomen als ze ziek worden. Maar ze denken tegelijkertijd dat de maatregelen niet effectief zijn en dat de overheid geen idee heeft "hoe het echt werkt". Voor hen gaapt er een gat tussen wat ze zien en wat er moet gebeuren. Dat gevoel van niet-begrepen worden, dat de overheid je niet kent en jouw belangen niet behartigt. Dat kan nooit lang goed gaan. Maar tegelijkertijd eisen ze van de overheid acties die haaks staan op de volksgezondheid en onverantwoordelijk zijn, ook nog gebaseerd op complotdenken en allerlei veronderstellingen die bewijsbaar onjuist zijn. Ga daar maar eens aan staan als overheid.'

Crisisfases

Crisisfases

Responsfase

*De impact van de pandemie zo veel mogelijk beperken.
- (onderzoeks)resultaten uit de responsfase.*

Herstelfase

Het functioneren van de stad zo snel en effectief mogelijk herstellen.

Transformatiefase

Draait om het 'building back stronger'- principe: een stad die na de crisis sterker is dan ervoor (leren en groeien).

Resilience

Het vermogen van mensen, gemeenschappen, organisaties, bedrijven en systemen om te overleven, zich aan te passen en te groeien, ongeacht de aard en omvang van langdurige spanningen en crisissen.

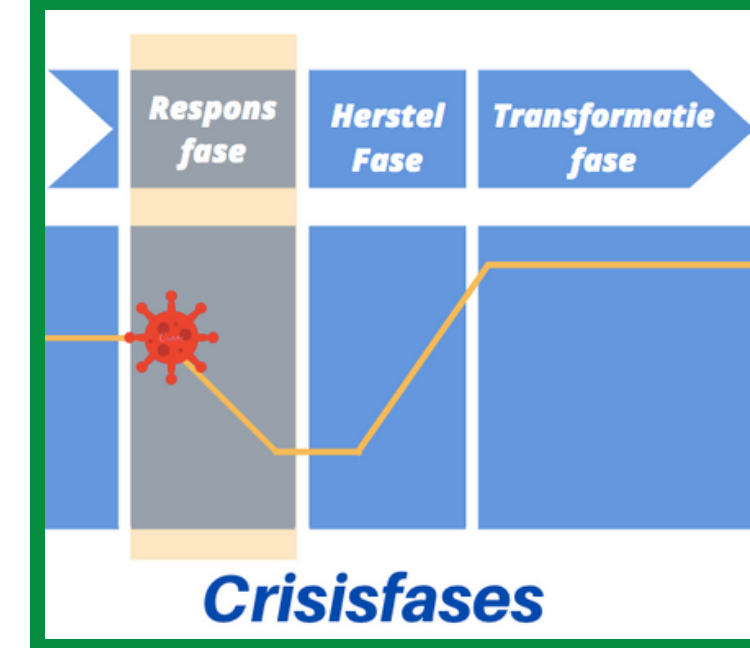
Kennis Responsfase

Nederlands
Jeugdinstituut

Amsterdam UMC
Universitair Medische Centra

➤ Nederlands Jeugdinstituut & Amsterdam UMC: jeugd aan het roer - Lessen uit de coronamaatregelen

De leefwereld van jongeren en jongvolwassenen is de afgelopen maanden erg klein geweest. Geen wonder dat zij met de versoepeling van de maatregelen de ruimte nemen waaraan ze op die leeftijd zo'n behoefte hebben. Dat jongeren en jongvolwassenen zich afzetten tegen gezag kunnen we afdoen als normaal voor hun ontwikkeling. Maar we kunnen dit gegeven ook juist aangrijpen als een kans om hen te positioneren als volwaardig medeburger en om hen te leren samen met ons maatschappelijke verantwoordelijkheid te dragen voor wat er moet gebeuren. Wat weten we daar al over op grond van beschikbare kennis? Wat hebben de afgelopen maanden ons op dit punt geleerd? En wat kan beter?

- Les 1: de jeugd vraagt passende oplossingen
- Les 2: kinderen, jongeren en jongvolwassenen hebben contact nodig om zich te ontwikkelen
- Les 3: kinderen en jongeren in kwetsbare omstandigheden hebben een grotere kans op negatieve gevolgen van de coronamaatregelen

De coronacrisis is ook een kans. In oprechte samenspraak met kinderen, jongeren en jongvolwassenen kunnen we hen helpen om hun verantwoordelijkheid te nemen voor hun rol in de samenleving hier en nu. Aan ons de opdracht hen daarvoor de ruimte en het vertrouwen te geven. En te laten zien dat we samen met hen willen en moeten bouwen aan hun toekomstige samenleving. Aanbevelingen voor het maken van nieuw coronabeleid: zorg dat de basis voor het welbevinden van kinderen, jongeren en jongvolwassenen op orde is. Versterk het ontschot, *community-based* werken. Zorg samen voor meer draagvlak.

[Lees hier meer](#)

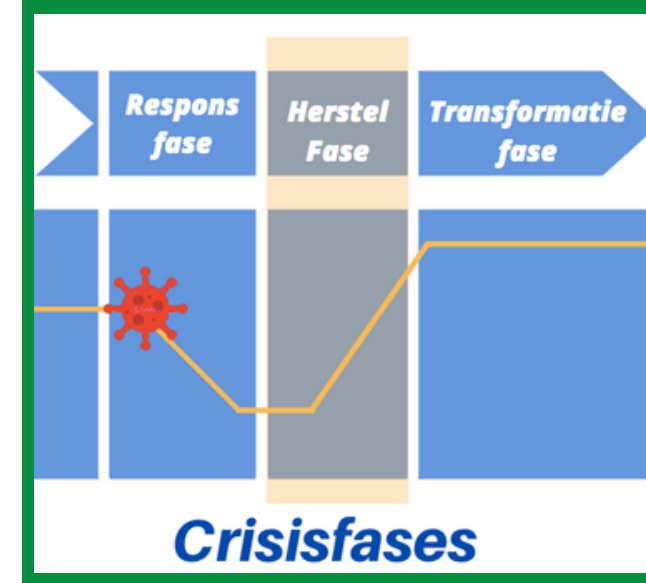
Kennis Herstelfase

➤ Covid-19 is geen grote gelijkmaker: Madonna vergist zich en Wilders speelt met vuur | Sociale Vraagstukken

Sociologe Beate Volker stelt dat covid-19 ons niet in gelijke mate treft. De solidariteit komt tijdens de crisis onder druk te staan; er is geen sprake van kansengelijkheid. Allereerst hebben de coronamaatregelen niet voor iedereen dezelfde gevolgen. Zodoende worden de verschillen tussen diverse groepen onder een vergrootglas gelegd. Ook kan niet elke groep in dezelfde mate aan schaarse goederen komen, bijvoorbeeld aan snelle zorg of een ic-bed. Sommige groepen zijn daarom afhankelijk van solidariteit vanwege de beperkende maatregelen. Volgens Volker gooide Geert Wilders ook nog eens olie op het vuur met zijn tweet over Fatima en Mohammed. Er is eerder sprake van een selectieve verdeling van schaarse goederen dan van samenwerking om samen uit de crisis te komen. Volker ziet in het verlengde daarvan een verschuiving in de maatschappelijke discussie. De roep dat iedereen zelf verantwoordelijk is voor de besmetting, dat het aan de persoon ligt en niet aan de omstandigheden klinkt steeds luider. Hoe langer de crisis en de schaarste van goederen aanhouden, hoe meer druk er op de solidariteit komt. Het is bovendien moeilijk om solidair te blijven in tijden van een lockdown. Onze wereld wordt klein en we leggen geen nieuwe contacten. Zo staan diversiteit en innovatie onder druk. Want daarvoor zijn wat Volkel 'zwakke bindingen' noemt erg belangrijk: de spontane gesprekjes met bijvoorbeeld de bezorger, de winkelmedewerker of mensen uit de buurt die je nog niet kent. Vallen die weg, dan wordt het moeilijker om solidair te blijven met anderen en de samenleving. [Lees hier meer](#)

➤ Econoom over tweede lockdown: 'Schade aan economie onvermijdelijk' | Rijnmond

Dit artikel laat zien wat een lockdown voor de economie betekent. Op de lange termijn is er behalve werkloosheid ook een concurrentiestrijd vanwege het verplaatsen van bedrijven naar plekken die wel open zijn. In het buitenland gaan er fabrieken dicht, terwijl wij afhankelijk zijn van hun productie. Van Oort pleit er daarom voor om productie naar ons land te halen en minder afhankelijk te zijn. Ook moet er gekeken worden naar de flexibiliteit in het verplaatsen van productie, als er bijvoorbeeld veel besmettingen in 1 regio zijn. De schade aan de economie is in de eerste golf beperkt tot 8%. Dat kwam door onze 'intelligente lockdown' en de staatssteun. Van Oort pleit ervoor om de economie en de manier van werken te vernieuwen, zodat we in de toekomst bestendiger zijn voor crises zoals deze. [Lees hier meer](#)

Kennis Herstelfase

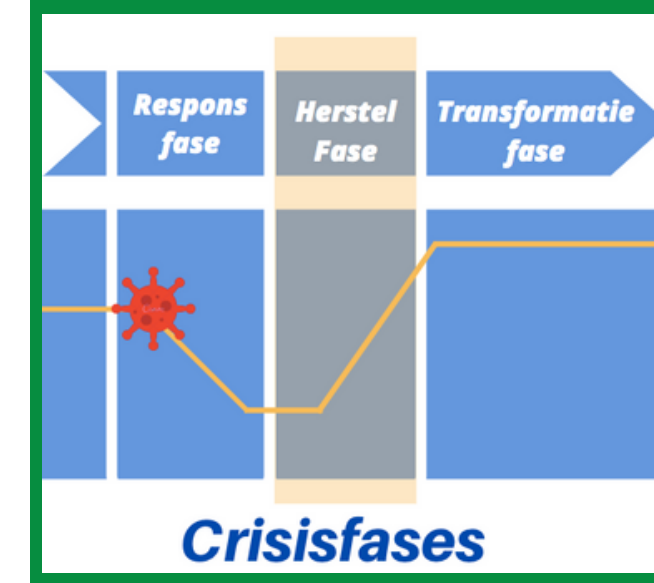
Corona en radicaal-rechts populisme: einde van een tijdperk?

Zijn Europese radicaal-rechtse partijen in de coronacrisis massaal in een neerwaartse electorale spiraal terechtgekomen? Alle peilingen in Europa in het afgelopen jaar lijken erop te wijzen. De gepeilde verliezen in de eerste 3 maanden van de crisis zijn aanzienlijk. Wel lijkt er sindsdien een licht herstel te zijn. De steun voor radicaal-rechts partijen in Europa is tussen maart en juni afgenomen van 20.6% naar 19.5%. De auteurs noemen de steun voor radicaal-rechts aanzienlijk: ongeveer 1 op de 5 Europeanen zegt op een radicaal-rechtse partij te willen stemmen. De steun is in de eerste maanden van de crisis iets afgenomen, maar in de maanden daarna weer gestabiliseerd. [Lees hier meer](#)

Has COVID killed our cities? | WEFForum

Covid-19 treft vooral de steden. Ongeveer 95% van de besmettingen en overlijdens vindt plaats in de steden. De coronacrisis wordt dan ook gezien als een stedelijke crisis. De crisis zet bestaande problemen nog meer in de schijnwerpers, zoals werkloosheid, armoede en ongelijkheid. Bepaalde groepen worden het meest getroffen door covid-19, bijvoorbeeld arme mensen, minderheden en de ouderen. Om dit tij te keren, moet er serieus naar de gezondheidszorg gekeken worden. Met behulp van nieuwe en slimme technologie zouden op tijd waarschuwingssignalen opgevangen kunnen worden in lage-inkomensgebieden. Crises leiden vaak ook tot positieve nieuwe ontwikkelingen. Bijvoorbeeld in hoe wij nadenken over onze stadsinrichting of over afvalbeheer. Een van de grootste veranderingen wordt geschetst in het boek *Telepresence*. De titel verwijst naar iemand die wel aanwezig is, maar niet fysiek, zoals bij het gebruik van Zoom. Dit zal de context van het stedelijk leven veranderen. Vooral het kantoorleven, omdat mensen meer thuis zullen werken. Zodoende verandert het reizen naar het werk ook drastisch. [Lees hier meer](#)

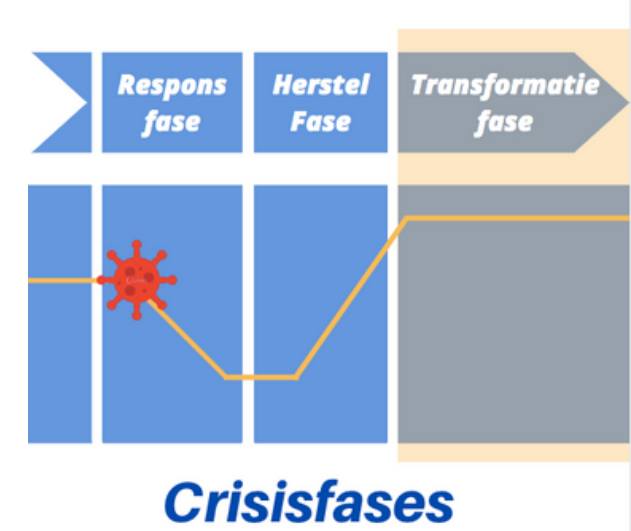
Kennis Transformatiefase

➤ Oproep vanuit Nederlands jeugdinstituut: jongvolwassenen, de koplopers voor de maatschappij van de toekomst

[Hoort dit bij het eerdere stuk vanuit het NJI? De auteurs nog meer introduceren?] [volgende deel van de zin loopt niet goed] Samenwerken aan perspectief De keuzes: de keuzes die gemaakt worden, moeten in elk geval samen met hen gemaakt Want jongvolwassenen weten zelf het beste tegen welke vragen en behoeften zij in hun dagelijks leven aanlopen. Samen met hen kunnen we kijken naar de impact van de huidige maatregelen en zoeken waar en hoe versoepelingen mogelijk zijn. Wij doen hiervoor 3 aanbevelingen:

- Creëer samen met jongvolwassenen 'coronaproof' mogelijkheden voor relatievorming en contact. Zorg voor veilige plekken voor contact en activiteiten in de vrije tijd, bijvoorbeeld voor sport, kunst, cultuur en sociale ontmoeting. Verken samen creatieve oplossingen en mogelijkheden om de regels voor samenscholing in de publieke binnen- en buitenruimte en bij sport- en cultuuractiviteiten in groepsverband op deze georganiseerde locaties te verruimen. Erken de behoefte van jongvolwassenen aan 'kortetermijnplezier' en doe tegelijkertijd een beroep op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid om de verspreiding van het coronavirus te voorkomen. Spreek hen daarvoor aan op hun creatief en oplossend vermogen en bespreek zo nodig welk gedrag schadelijke effecten kan hebben.
- Steun jongvolwassenen bij het afronden van een opleiding en het behalen van een betekenisvol diploma. Blijf alles doen om ook voor jongvolwassenen fysiek onderwijs en ontmoeting mogelijk te maken. Zorg ervoor dat ook als het onderwijs tijdelijk digitaal is, de locaties openblijven voor ontmoeting, contact en advies van medestudenten en docenten. Verken samen creatieve oplossingen en de mogelijkheden om de regels voor samenscholing in de publieke binnenruimte te verruimen. Inspireer, stimuleer en denk mee met de inhoudelijke vraagstukken rond opleiding, stage en werk waarmee jongvolwassenen nu geconfronteerd worden. Stel hiervoor zo nodig extra middelen beschikbaar.
- Bied jongvolwassenen een plek waar zij terechtkunnen met creatieve (maatschappelijke) ideeën of vragen, ook over hun mentale gezondheid. En bied passende ondersteuning bij het verder vormgeven van ideeën of het vinden van passende netwerken of hulp: Analyseer samen met jongvolwassenen wat zij nu nodig hebben rond school, werk, vrije tijd en hun thuissituatie. Ondersteun jongvolwassenen om met hun creatieve ideeën actief betrokken te raken bij (lokaal) beleid. Bied extra (mentale) ondersteuning aan iedere jongvolwassene die dit nodig heeft. Faciliteer de samenwerking van lokale steunnetwerken voor jongeren (school, sport, jongerenwerk). Stel hiervoor zo nodig extra middelen beschikbaar. [Lees hier meer](#)

Ans van de Maat, Arne Popma, Micha de Winter, Eveline Crone, Anita Kraak

Build Back Better

Democracy

Michael Sandel: De verloren kunst van democratisch debat

TedTalks

How to upgrade democracy for the internet era

TedTalks

What if we replaced politicians with randomly selected people

TedTalks

Overige kennis & inspiratie

"Hoe kan deze crisis openingen geven naar nieuwe ideeën om ons te verplaatsen in een nieuwe toekomst?"

Andere bronnen die ons helpen om na te denken over keuzes richting een veerkrachtige en weerbare toekomst:

- Corona Readings Syllabus - [The politics of Covid](#)
- [EU's recovery plan for future generations](#) | EU recovery powered by cities
- [Politics of COVID-19 weekly](#) - Geeft een overzicht van de nieuwste covid-19-webinars.
- [Resilient Cities Network \(RCN\) Speaker Series](#) - een reeks van wekelijkse webinars, waarin steden uit het (GCRN) vertellen over de initiatieven om het coronavirus te bestrijden en *lessons learned* met elkaar delen.

Food for thought

Dit document is erop gericht om je te inspireren en kennis rondom strategie en herstel van de huidige coronacrisis te vergroten. Hier vind je voorbeelden van acties in steden in Europa en daarbuiten naar aanleiding van de corona-uitbraak. Verschillende domeinen komen aan bod. Bij de selectie van voorbeelden hebben we zo veel mogelijk rekening gehouden met de relevantie voor Rotterdam. Daarnaast bevat dit document rubrieken die zijn gekoppeld aan de verschillende fasen van de crisis. We hopen hiermee een bijdrage te kunnen leveren aan een *weerbare* en *veerkrachtige* stad.

Op basis van behoefte zal deze kennis- & inspiratie-update verder worden ontwikkeld.

Voor gerichte verzoeken of suggesties m.b.t. toekomstige updates inzake covid-19 neem contact op met het team ImpactopRotterdam: impactoprotterdam@rotterdam.nl

During a
crisis.

Share
inspiration &
knowledge

Team Impact & Nazorg
Resilient Rotterdam

A 100 Resilient Cities Member

Colofon

Redactieteam

- Nanne Boonstra
- Marjoleine van Doorn-Claassen
- Naomi Sonneveld
- Marco Bik
- Marjolein Kooistra
- Ruth Prins
- Madelon van der Kemp
- Chanice Swedo
- Hanneke Vriens
- Ivo Plakman

Tekstredactie

- Fenny Brandsma

Vraag of idee?

*Stuur jouw vraag of idee
naar: impactopro rotterdam@rotterdam.nl*

*We hebben jouw
feedback nodig*

Help ons door [dit formulier](#) in
te vullen. Kost maar een paar
minuutjes!